

Aikuissosiaalityön kehittämishanke Keski-Suomen maakunnassa 6/2007 - 10/2009

Toimintasuunnitelma

29.10.2007

Kati Närhi, Juhani Karjalainen ja Anne Valppu-Vanhainen

Sisällys:

1 Hankkeen tausta	2
2 Hankkeen toimintaidea ja näkökulma	2
3 Hankkeen tavoitteet	4
4 Hankkeen toimijat	5
5 Hankkeen toteuttaminen	6
5.1 Täydennyskoulutuskokonaisuus	6
5.2 Maakunnallinen keskustelufoorumi	7
5.3 Kehittämishankkeet	7
5.4 Tutkimustoiminta	10
6 Hankkeen arviointi	11
7 Tutkimustoiminnan jäsenys (tutkimustehtävä ja arviointi)	14
8 Hankkeen haastavat kysymykset	15
9 Hankkeen aikataulu ja painopisteet vuosittain	17

Lähteet

Liitteet

1 Hankkeen tausta

Sosiaalityön toimintaympäristön muutokset ja tehtäväkentän eriytyminen ovat luoneet sosiaalityön työkäytäntöihin liittyviä erilaisia sisällöllisiä kehittämishaasteita (esim. Kananoja ym. 2007; Karjalainen & Sarvimäki 2005). Yksi näistä haasteista liittyy aikuisiin kohdistuvien sosiaalityön palvelujen kehittämiseen. Tarve aikuissosiaalityön kehittämiseen on valtakunnallinen. Sekä valtakunnallisen että keski-suomalaisen aikuissosiaalityön kehittämistarpeiden ja -hankkeiden taustalla on hahmotettavissa erityisesti seuraavia ilmiötä ja muutostendenssejä (vrt. myös aikuissosiaalityön hankkeen hankesuunnitelma 2006):

- Lainsäädäntöön liittyviä muutoksia kuten työmarkkinatuki uudistus 2006 sekä sitä edeltänyt kuntouttavan työtoiminnan laki 2001
 - Kuntouttavan sosiaalityön paikannus/määrittely
- Sosiaalityön sisällölliseen erikoistumiseen ja palvelujen tarjoamiseen liittyviä muutoksia kuten yhdenntetyn sosiaalityön eriytyminen
 - Erikoistumisen tendenssi ja lastensuojelun pitkäaikainen kehittäminen
- Asiantuntijuuteen liittyvä yleinen ajattelun muutos, joka näkyy sosiaalityössä esimerkiksi asiakaslähtöisen työotteen vahvistamisen tarpeena
 - Asiantuntijuuden uudelleenarviointi, 'toinen tieto', luottamuksellinen ja kestävä asiakassuhde, asiakkaan tarpeisiin vastaaminen monimutkaistuneen palvelujärjestelmän 'tarpeiden' sijasta
- Sosiaalipalvelujen järjestämiseen ja priorisointiin liittyviä kehityskulkuja kuten kuntien organisaatioiden ja tehtävärakenteiden muutostarpeet
 - Kunta- ja palvelurakennemuutos
 - Kuntatalouden heikkenevä tilanne

2 Hankkeen toimintaidea ja näkökulma

Aikuissosiaalityön kehittämishankkeessa näkökulmana on kehittää ja tutkia kuntien sosiaalitoimistojen aikuisiin kohdistuvaa asiakaslähtöistä sosiaalityötä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa sekä tarkastella aikuissosiaalityön asemaa kuntien muuttuvassa palvelujärjestelmässä.

Hankkeen peruslähtökohtana on jäsentää ja etsiä vastauksia kysymyksiin:

- Mitä aikuissosiaalityö on Keski-Suomessa ja mitä se voisi olla tulevaisuudessa?
- Millainen aikuissosiaalityö tukee kuntalaisten/asiakkaan hyvää elämänlaatua ja osallisuutta?

Aikuissosiaalityöllä tarkoitetaan usein kuntien sosiaalitoimistossa tehtävää sosiaalityötä, joka keskittyy erityisesti aikuisväestön kysymyksiin. Määrittely ei kuitenkaan ole kovin selkeärajainen vaikkakin siinä useimmiten rajataan pois lastensuojelun sosiaalityö.

Aikuissosiaalityötä käsitteenä voidaan pitää myös hallinnollisena tapana jakaa sosiaalityön palveluja tietyille asiakasryhmille. Aikuissosiaalityön palveluthan on kohdennettu yli 18 -vuotiaille aikuisille. Käytännössä työ painottuu yksin asuvien ja usein miesten kanssa tehtävään työhön (Kananoja ym. 2007, 165). Aikuissosiaalityön käsite on liitetty usein myös toimeentulotukityöhön. Samalla kun toimeentulotuen tehtäviä on siirretty etuuskäsittelijöille erilaisten muutos- ja kokeiluprosessien seurauksena, on ryhdytty pohtimaan aikuissosiaalityön sisältöjä uusista sisällöllisistä näkökulmista käsin. Aikuissosiaalityön kehittämisessä on noussut esiin mm. kuntouttavan sosiaalityön työorientaatio. (Em.; Liukko 2006.) Eeva Liukko (2006) pohtii sosiaalisen kuntoutuksen periaatteen mukaisen perussosiaalityön voivan pelkistettynä tarkoittaa pitkäjänteistä sosiaalityötä asiakkaan tukemisessa, voimavarojen löytämisessä ja toimintakyvyn vahvistamisessa (myös Kananoja ym. 2007).

Kuntouttavan sosiaalityön käsitettä on määritelty valtakunnallisen sosiaalityön yliopistoverkon kuntouttavan sosiaalityön erikoisalan opetussuunnitelmassa seuraavalla tavalla (Sosnet 2005): ”Kuntouttavan sosiaalityön (empowering social work) peruseriaatteita ovat: voimaantuminen, valtaistuminen, voimavarakeskeisyys, subjektiivisuus/toimijuus, täysivaltaisuus, osallisuus ja vastuullisuus, kulttuuristen erojen tiedostaminen ja kunnioittaminen sekä elämän näköalojen avaaminen. Kuntouttavaa sosiaalityötä tarvitaan erilaisissa elämäntilanteissa, joissa ihmisten ja erilaisten ryhmien täysivaltainen toiminta on vaikeutunut tai vaikeutumassa. Tavoitteena on tällöin luoda, palauttaa ja ylläpitää omaehtoisen selviytymisen, hyvän elämänlaadun ja elämänhallinnan edellytyksiä, ehkäistä syrjäytymistä ja tukea asiakkaiden itsenäisiä ja myönteisiä elämänvalintoja sekä täysivaltaista kansalaisuutta. Kuntouttava sosiaalityö pyrkii muutokseen sekä ihmisten elämässä että heidän ympäristössään ja yhteiskunnassa. Kuntouttava näkökulma on sosiaalityön työorientaatio, jota voidaan soveltaa laajasti sosiaalityössä. Kuntouttavan sosiaalityön orientaatiota tarvitaan ennen muuta kuntien sosiaalitoimistoissa, päihde-, mielenterveys-, kuntoutus-, vammais-, vanhus- ja maahanmuuttajatyössä sekä terveys- ja kriminaalisosiaalityössä.”

Liukko näkee, että kuntouttavan ajattelun laajeneminen ja aktiivinen sosiaalipolitiikka ovat rakentaneet perustan kuntouttavalle työskentelylle myös kunnallisessa perussosiaalityössä. Vartenotettavaksi työotteeksi se kehittyi 1990-luvulla sosiaalityön projekteissa. 2000-luvulla se on hakenut paikkaansa perussosiaalityön sisällä. (Liukko 2006, 29.)

Liukko (2006, 110-111) jakaa kuntouttava työorientaation kuntoutuksen (rehabilitative) sosiaalityöhön ja kuntouttavaan (empowering) sosiaalityöhön. Ensimmäisellä hän tarkoittaa kuntoutusjärjestelmän erikoistuneissa yksiköissä toteutettavaa sosiaalityön työtappaa. Jälkimmäisen hän paikantaa kunnalliseen perussosiaalityöhön, jossa tavoitellaan valtaistumista ja elämänhallinnan paranemista ja joka tukee asiakasta seuraamaan ja toteuttamaan kuntoutumista sen eri vaiheissa. Kuntouttavan sosiaalityön määritelmän voidaan siis nähdä kuvaavan hyvin myös laadukkaan aikuissosiaalityön sisältöjä (Kananoja ym. 2007, 125; Liukko 2006). Liukko painottaa, että kuntouttava työ on aina muutossosiaalityötä ja sen tärkeimpiä työmenetelmiä ovat psykososiaalinen työ, verkostotyö, palveluohjaus ja sosiaalinen kuntoutus. Voidaankin kysyä, voisiko kuntouttavan sosiaalityön käsite toimia yhtenä aikuissosiaalityötä sisällöllisesti ja teoreettisesti jäsentävänä yläkäsitteenä? Tällöin aikuissosiaalityö saisi sisällöllistä ja jäsentyneempää viitekehystä, sekä paikantuisi kuntouttavan työotteen sisällä samalla yhdeksi sosiaalityön työorientaatioksi rakenteellisen ja yhteisöllisen sosiaalityön ohella (vrt. Karjalainen & Sarvimäki 2005).

Kuntouttavan sosiaalityön haasteina ovat työn dokumentoinnin ja asiakastyön arviointimenetelmien kehittäminen (Liukko 2006, 117). Toisaalta haasteina nähdään myös aktivoivien ja selkeiden palvelukokonaisuuksien sekä aikuissosiaalityön työprosessien kehittäminen. Kehittämishaasteisiin kuuluvat myös peruspalvelujen ja erikoistuneiden palveluiden välinen työnjako (esim. työvoiman palvelukeskus ja perussosiaalityö) ja tehtävärakenteen uudistaminen aikuissosiaalityössä. Olisikin pohdittava mm. miten yhdistetään sosiaalityön pitkät asiakasprosessit ja työhallinnon sekä muiden yhteistyökumppaneiden tuotteistetut palvelut. (Kananoja ym. 2007, 126.) Kuinka paljon kuntouttavaa työorientaatiota kehitetään peruspalveluissa ja mikä osa siitä siirretään osaksi erikoispalveluja (vrt. Liukko 2006, 117-118)?

Tarve kuntouttavan sosiaalityön kehittämiseksi on ilmeinen käytännön sosiaalityössä, erityisesti aikuisiin kohdistuvassa sosiaalityössä. Yksittäisten työmenetelmien hallinta ei kuitenkaan riitä vaan tarvitaan perustavanlaatuinen muutos aikuissosiaalityön työorientaatiossa. Tutkimukset mm. kuntouttavasta työtoiminnasta ovat tuoneet esille, että vain riittävän suuret muutokset työkäytäntöihin ja työn organisointiin juurruttavat uutta työorientaatiota tai uusia työmalleja eläviksi käytännöiksi. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 210; Kananoja ym. 2007, 126.)

Aikuissosiaalityön käsitteellistä ja käytännön työn jäsenystä tarvitaan siis monella tasolla: yksittäisten työntekijöiden ja työyhteisön osaamisen, työmenetelmien ja asiantuntijuuden vahvistamisessa, aikuissosiaalityön ammatti- ja tehtävärakenteiden kehittämisessä sekä aikuissosiaalityön yhteiskunnallisen roolin kirkastamisessa.

3 Hankkeen tavoitteet

Aikuissosiaalityön hankkeen tavoitteena on:

1. Aikuissosiaalityön osaamisen ja asiantuntijuuden vahvistaminen

- Sisällöllisen ydinosaamisen kartoitus ja vahvistaminen
- Erityisosaamisen kehittäminen
 - Kuntouttava työote/muutostyö
 - Kokonaisvaltaisuus
 - Asiakaslähtöisyys
- Menetelmien/työvälineiden kehittäminen
- Työssä jaksamisen tukeminen
- Kuntien välisen yhteistyön vahvistaminen

2. Aikuissosiaalityön ammatti- ja tehtävärakenteiden kehittäminen

- Vastuualueiden määrittely (sekä lastensuojelutyön ja aikuissosiaalityön välillä että sosiaalitoimiston aikuissosiaalityön tehtävärakenteissa)
- Sosiaalitoimiston (aikuissosiaalityön) perustehtävien kartoitus ja jäsentäminen (sosiaalityöntekijä, palvelu/sosiaaliohjaaja, etuuskäsittelijä)

3. Aikuissosiaalityön yhteiskunnallisen roolin kirkastaminen

- Aikuissosiaalityön yhteiskunnallisen vaikuttamisen vahvistaminen
 - Keinoina tiedon tuotanto, dokumentointi ja sosiaalinen raportointi
 - Rakenteellinen ja yhteisöllinen sosiaalityö
- Aikuissosiaalityön vaikuttavuuden ja vaihtoehtokustannusten arviointi
 - Vaikuttavuuden (taloudellinen ja vaihtoehtokustannusten) arviointi

Hankkeen toimintalogiikkana on, että aikuissosiaalityön erityisosaamisen ja asiantuntijuuden vahvistaminen sekä aikuissosiaalityön ammatti- ja tehtävärakenteiden kehittäminen tuovat mukanaan jäsenetymppää ymmärrystä aikuissosiaalityön yhteiskunnallisesta roolista sekä työntekijöille itselleen että muille toimijoille (yhteistyökumppanit ja päättäjät).

4 Hankkeen toimijat

Hankkeeseen osallistuu 17 keskisuomalaista kuntaa: Hankasalmi, Jyväskylä, Jyväskylän maalaiskunta, Jämsä, Jämsänkoski, Kannonkoski, Keuruu, Kinnula, Kivijärvi, Kyyjärvi, Laukaa, Muurame, Pihtipudas, Pylkönmäki, Saarijärvi, Viitasaari ja Äänekoski. Hankkeen varsinaisina toimijoita ja asiantuntijoita ovat hankkeeseen osallistuvien kuntien sosiaalitoimistojen aikuissosiaalityön työntekijäryhmät: sosiaalityöntekijä, palveluohjaaja ja etuuskäsittelijä, yhteensä noin 130 työntekijää.

Kuntien edustuksen ohella hankkeen ohjausryhmään kuuluvat Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylän yliopisto, Stakes, Talentia, Työvoimahallinto ja Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Ohjausryhmä kokoontuu neljän kuukauden välein (ks. hankkeen aikataulu, luku 9). Ohjausryhmää täydentää työrukkasryhmä, joka kokoontuu ja johon kutsutaan asiantuntijoita tarpeen mukaan. Työrukkasen toiminta voidaan hankkeen kuluessa laajentaa hankesuunnitelmassa sisään kirjoitettuun sosiaalipoliittis-eettisen seurantaryhmän toiminnaksi. Ryhmän tehtävänä on analysoida hankkeen aikana nousevia ilmiöitä ja työstää niitä eteenpäin esim. keskustelun, artikkeleiden ja ehdotusten muodossa (vrt. Aikuissosiaalityön hankesuunnitelma 2006).

Hankkeeseen on palkattu kolme kehittäjää kuntien työntekijöiden tueksi. Hankkeen työntekijöiden tehtäviä on määritelty seuraavasti (ks. myös hankkeen työntekijöiden vastuut liite 1):

- Kehittämistyön maakunnallinen koordinointi
- Kehittämistyössä tarvittavan tiedon kerääminen, kokoaminen ja analysointi
- Muutosprosessien tukeminen
- Maakunnallisen aikuissosiaalityön keskustelufoorumin käynnistäminen
- Täydennyskoulutuksen järjestäminen
- Tutkimustoiminnan koordinointi
- Opiskelijaresurssien koordinointi

5 Hankkeen toteuttaminen

Kuvio 1 jäsentää aikuissosiaalityön hankkeen tavoitteita, niiden tasoja sekä keinovalikoimaa. Tavoitteisiin pyritään neljän elementin; täydennyskoulutuksen, maakunnallisen keskustelufoorumin, kehittämishankkeiden ja tutkimustoiminnan avulla.

Kuvio 1. Hankkeet tavoitteet, tasot ja keinot

5.1 Täydennyskoulutuskokonaisuus

Aikuissosiaalityön hankkeen täydennyskoulutuskokonaisuus on tarkoitettu hankkeeseen osallistuvien keskisuomalaisten kuntien sosiaalitoimistojen aikuissosiaalityön lähijohdolle, sosiaalityöntekijöille, palveluohjaajille ja etuuskäsittelijöille, joita on yhteensä noin 130 henkilöä. Täydennyskoulutuskokonaisuus kestää ajallisesti vuoden 2007 marraskuusta vuoden 2009 syyskuuhun. Koulutuspäiviä toteutetaan yhteensä 12, joista ensimmäisen tavoitteena on koota toimijat yhteen vaihtamalla kokemuksia aikuissosiaalityön toimivista käytännöistä ja viimeisenä koulutuspäivänä syyskuussa 2009 esitellään hankkeen tulokset monitoimijaisessa loppuseminaarissa.

Täydennyskoulutuksen punaisena lankana on aikuissosiaalityön osaamisen ja asiantuntijuuden vahvistaminen käytännön työssä. Koulutuspäivien väliin sijoitetaan pienimuotoisia välitehtäviä, joiden avulla nivotaan työntekijän käytännön työssä/työstä nousevat ideat ja kokemustieto sekä koulutuspäivien sisällöt toisiinsa työntekijää ja hänen työnsä/työyhteisön työn analysointia hyödyntävällä tavalla. Koulutuspäiviin yhdistetään maakunnallinen keskustelufoorumi, jossa jakaudutaan ammattiryhmittäin keskustelemaan ja vaihtamaan kokemuksia kunkin koulutuspäivän teemasta. Keskustelun näkökulmana on koulutuspäivän teeman nivominen ja konkretisoiminen käytännön työhön ja sieltä nouseviin kysymyksiin ja keskusteluihin, joka voi parhaimmillaan johtaa yhteisen tiedon muodostamiseen sekä yhteisten aikuissosiaalityöhön liittyvien toimintastrategioiden syntyyn. Sekä täydennyskoulutuksessa että keskustelufoorumissa sivutaan myös kuntien kehittämishankkeiden teemoja ja niistä nousevia mahdollisia koulutustarpeita. Täydennyskoulutus tulee nähdä avoimena oppimisprosessina, mikä voi aiheuttaa muutoksia alustaviin aikataulu- ja sisältösuunnitelmiin. Hankkeen työntekijät suunnittelevat ja tuottavat täydennyskoulutuspäivät.

Koulutuspäivän aikataulu ja sisältö koostuvat pääasiallisesti siten, että klo 9-14 välisenä aikana tarjotaan asiantuntijaluentoja päivän teeman mukaisesti. Klo 14-16 jakaudutaan ammattikohtaisiin ryhmiin, joissa hankkeen työntekijät ylläpitävät maakunnallista keskustelufoorumia. Täydennyskoulutuksen sisältösuunnitelma ja päiväohjelman perusrunko liitteenä (Liite 2).

Täydennyskoulutuskokonaisuuden tavoitteena on:

- Tarjota aikuissosiaalityön työntekijöille pitkäkestoinen täydennyskoulutuskokonaisuus ja oppimisprosessi (ammattillisen kasvun mahdollistaminen)
- Syventää yhteiskuntateoreettista tietämystä ja aikuissosiaalityön asiantuntijuutta
- Vahvistaa osaamista ja menetelmiä kuntouttavaan ja asiakaslähtöiseen työtoteeseen
- Mahdollistaa aikuissosiaalityön ilmiöiden syvällisempi pohdinta ja aikuissosiaalityön haasteiden peilaaminen yhteiskunnalliseen tilanteeseen (aikaa pysähtymiseen ja asioiden pohittamiseen)

5.2. Maakunnallinen keskustelufoorumi

Maakunnallisen keskustelufoorumin tavoitteena on nostaa esiin kuntien erilaisia ratkaisuja aikuissosiaalityön toimivista käytännöistä ja malleista sekä mahdollistaa maakunnallinen ajatustenvaihto, ideointi ja yhteinen tiedonmuodostus aikuissosiaalityön ajankohtaisista kysymyksistä. Keskustelufoorumissa on kyse myös usein hiljaisena pysyvän sosiaalityön tiedon muodostumisesta yhteiseksi työntekijöiden neuvottelemaksi näkyväksi ja jäsentyneemmäksi tiedoksi (Närhi 2002). Tällaisen yhteisen ja näkyvän tiedon muodostuminen vaikuttaa voimakkaasti asiantuntijuuden vahvistumiseen työyhteisöissä sekä yhteistyökumppaneihin sosiaalityön tekemisen ulkopuolella. Foorumi -työskentely sijoittuu täydennyskoulutuspäivien yhteyteen. Jatkossa jos keskusteluun on kiinnostusta laajemminkin, se on mahdollista sijoittaa keskusteluryhmäksi osana maakunnallista SosKes-toimintaa (esim. Uttu ym. 2007).

5.3 Kehittämishankkeet

Kehittämishankkeet paikantuvat aikuissosiaalityön hankkeen hankesuunnitelmassa (2006) ns. sisällöllisiksi painopistealueiksi. Kehittämishankkeiden tavoitteena on konkretisoida aikuissosiaalityön kehittämistyötä kuntien esittämien tarpeiden pohjalta. Niiden tarkoituksena on paikantaa kunnissa keskeisiksi koettuja aikuissosiaalityön kysymyksiä ja hankeideoita, ja työstää niitä eteenpäin yhteistyössä hankkeen työntekijöiden kanssa. Hankesuunnitelmassa painopistealueiksi esitettiin työmarkkinatukiudistuksen tuomat haasteet, päihdetyö sekä sosiaalityö vanhusväestön parissa. Hankkeen työntekijöiden tekemillä kuntakierroksella elokuukuussa 2007 kuntien aikuissosiaalityön ammattilaisille sekä sosiaalijohtolle annettiin tehtäväksi määritellä kunkin kunnan keskeisimpiä aikuissosiaalityön kehittämiskohteita. Kunnissa käytyjen keskustelujen ja niistä tehtyjen muistiinpanojen pohjalta hankkeen työntekijät luonnostelivat kunkin kunnan esittämät kehittämishankeideat ja -ehdotukset kuntakohtaisiksi yhteenvetopapereiksi.

Hankkeen tässä vaiheessa, kun kuntakierros on tehty, ovat seuraavat teemat nousseet keskeisiksi aikuissosiaalityön kehittämishaasteiksi Keski-Suomessa: vaikeasti työllistyvien kysymykset ja työmarkkinatukiudistuksen tuomat haasteet aikuissosiaalityössä, palveluohjauksen käsitteelliset ja käytännön työn tekemiseen liittyvät kysymykset aikuissosiaalityössä, aikuissosiaalityön ammatti- ja tehtävärakenteen jäsentäminen sekä päihde- ja mielenterveyskysymykset peruspalveluissa.

Koska kuntakierrosten aikana nostettiin esiin hyvin paljon erilaisia kehittämisteemoja ja -tarpeita, on kehittämishankkeiden näkökulmaa syytä rajata. Näin ollen kaikkia aikuissosiaalityön kehittämisteemoja lähestytään hankkeen toiminta-ajatuksen ja lähtökohdan mukaisesti kehittämällä ja tutkimalla nimenomaan kuntien sosiaalitoimistojen aikuisiin kohdistuvaa sosiaalityötä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Näkökulmana on siten sosiaalitoimen aikuissosiaalityön rooli ja sen jäsentäminen kussakin teemassa, ei teeman 'yleinen' kehittäminen (esim. aikuissosiaalityön tehtävät ja rooli päihdetyössä, ei koko maakunnallisen päihdetyön kehittäminen tai aikuissosiaalityön tehtävät ja rooli työllistämässä suhteessa kunnan tehtäviin, ei siis kaikkien työllistämiskysymysten kehittäminen kunnassa).

Hankkeen työntekijät rajasivat kuntakierroksen aikana tehtyjen yhteenvedotpaperien pohjalta seuraavat eniten kannatusta saaneet kehittämissideat aikuissosiaalityön hankkeen kehittämishankkeiksi:

1. Aikuissosiaalityön ammatti- ja tehtävä rakenne

- tavoitteena on selkeyttää työntekijöiden koulutusta ja osaamista vastaavat ammatti- ja tehtävä rakenteet sosiaalitoimiston aikuisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä ja siten parantaa asiakkaiden palvelujen laatua, vaikuttavuutta ja saatavuutta
- keinoina työprosessimallinnukset (toimeentulotukityön, palvelu/sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön työprosessit) sisältäen prosessin sisäisten vaiheiden työkalut esim. palvelusuunnitelmat
- työprosessimallinnuksia hyödynnetään ammatti- ja tehtävä rakenteiden sisältöjen määrittelyssä
- kokoontuu alussa kuntakohtaisesti, jatkossa mahdollisesti tehtäväkohtaisena työryhmänä/ryhminä
- hanketta koordinoi: suunnittelija Juhani Karjalainen

2. Aktivointi- ja työllistämistyö aikuissosiaalityössä

- tavoitteena selkeyttää sosiaalitoimiston aikuissosiaalityön roolia ja tehtäviä työllistämisen monitoimijaisessa ympäristössä ja lisätä työntekijöiden osaamista aktivointi ja työllistämistyössä sosiaalialan eettisistä lähtökohdista käsin
- välineinä/teemoina kuntouttava työtoiminta (aktivoinnin kriteereiden täyttyminen, aktivointisuunnittelu, prosessinjohtaminen, aktivointitoimenpiteiden tarpeen esille tuominen, tilastointi, vaihtoehtokustannusten laatiminen ja käyttö jne.), sosiaalinen työllistäminen ja työmarkkinatukiudistus
- työkokoukset ja tehtävien mukaiset työryhmät
- hanketta koordinoi: suunnittelija Anne Valppu -Vanhainen

3. Päihde- ja mielenterveystyö aikuissosiaalityössä

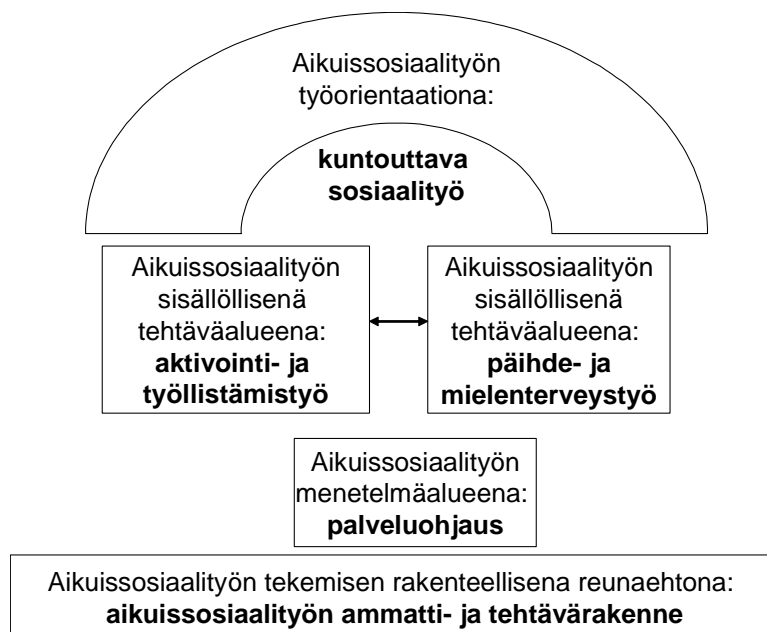
- tavoitteena selkeyttää sosiaalitoimiston aikuissosiaalityön roolia ja tehtäviä päihde- ja mielenterveyspalvelujen kokonaisuudessa
- teemoina päihde- ja mielenterveysasiakkaiden kuntoutustoimenpiteiden mahdollistamisen kysymykset, vaihtoehtokustannusten laatiminen esim. päihdekuntoutuksen osalta, sosiaalityön rooli ja vastuut kuntoutusprosessissa sekä kuntouttavan sosiaalityön työorientaation jäsentäminen omassa työssä
- kokoontuu työkokousten/tehtäväkohtaisen työryhmän muodossa
- hanketta koordinoi: projektipäällikkö Kati Närhi

4. Palveluohjaus/sosiaaliohjaus aikuissosiaalityössä

- tavoitteena palveluohjauksen käsitteen ja käytäntöjen selkeyttäminen
- palveluohjaustyötä tekevien työnohjauksellinen ryhmä (tavoitteena saada aikaan rajat ja mahdollisuudet palveluohjaustyölle työntekijän näkökulmasta)
- kokoontuu: työryhmä kaikille palveluohjauksen kanssa tekemisissä oleville sekä työnohjauksellinen työskentely palveluohjaajille
- hanketta koordinoi: suunnittelija Anne Valppu-Vanhainen

Kuvio 2 tuo esiin aikuissosiaalityön hankkeessa kohdennetut kehittämisen painopisteet. Hankkeessa paikannetaan aikuissosiaalityön perustyöorientaatio kuntouttavan sosiaalityön käsitteen ja toiminnan alle. Aikuissosiaalityön sisällöllisistä tehtäväalueista keskitytään hankkeessa erityisesti aktivointi- ja työllistämistyön sekä päihde- ja mielenterveystyön kehittämiseen sosiaalitoimiston työssä. Tehtäväalueet ovat kiinteästi sidoksissa toisiinsa. Hankkeen menetelmällisenä painopisteenä kehitetään erityisesti palveluohjauksen käsitteen ja käytännön selkeyttämistä. Aikuissosiaalityön tekemisen rakenteellisena reunaehtona nähdään aikuissosiaalityön ammatti- ja tehtävärakenteen kehittäminen, joka tarkoittaa osaamisen ja koulutuksen kohdentamista tarkoituksenmukaisesti esimerkiksi toimeentulotukityössä.

Kuvio 2. Aikuissosiaalityön hankkeen kehittämisen painopisteet

Hankkeesta rajataan pois tässä vaiheessa esimerkiksi sosiaalityö vanhusväestön parissa vaikka kuntakierroksilla nousikin esiin kehittämideoita ko. teemasta. Rajauksen perusteluna on se, että ns. gerontologinen sosiaalityö on niin laaja kokonaisuus omine kysymyksenasetteluineen, että sen jäsentäminen hankkeen resurssien puitteissa on mahdotonta. Kuntakeskustelut osoittivat tutkimusten ohella, että avohuollon gerontologisen sosiaalityön asema ja saatavuus vaihtelevat paljon kuntakohtaisesti. On myös todettu, että gerontologinen sosiaalityön kehittyminen omaksi erityisalakseen ei ole onnistunut osana aikuissosiaalityötä. (mm. Seppänen ym. 2007.) Tähän perustuen esitetäänkin, että gerontologista sosiaalityötä kehitettäisiin jatkossa omassa erillisessä hankkeessa. Aikuissosiaalityön vanhuksiin liittyvät kysymykset tulevat kuitenkin esiin esimerkiksi päihde- ja mielenterveyshankkeissa.

Vaikka hankkeen erityisenä painopisteenä nähdään kuntouttavan sosiaalityön jäsentäminen aikuissosiaalityössä, tarkoituksena ei ole jättää huomiotta rakenteellisen ja yhteisöllisen sosiaalityön työorientaatioiden rooleja ja tehtäviä aikuissosiaalityön kehittämisen osina. Sama logiikka pätee menetelmätasolla. Vaikka hankkeessa keskitytään kehittämishanketasolla erityisesti palveluohjauksen kysymyksiin, tarkoituksena erityisesti täydennyskoulutuksessa, on pohtia myös laajemmin aikuissosiaalityön toimivia menetelmiä ja työvälineitä. (Katso työorientaatioista ja menetelmistä myös Kananoja ym. 2007, 119-121.)

Kehittämishankkeiden toteutusta ja etenemistä on suunniteltu hankkeen tässä vaiheessa seuraavasti: Toimintasuunnitelman hyväksymisen jälkeen hankkeeseen sitoutuneet kunnat valitsevat kehittämishankkeista ne, joihin kunkin kunnan johto ja työntekijät sitoutuvat. Tämän jälkeen kutsutaan kokoon teeman mukaiset kehittämishankkeet aloitustyökokoukseen vuoden 2007 (joulukuu) puolella. Työkokouksessa hanketyöntekijä ja ulkopuolinen asiantuntija johdattavat kehittämishankkeen teemaan ja aiheeseen. Ensimmäisessä työkokouksessa sovitaan yhdessä työkokousten tavoitteet, sisällöt, työskentelymuodot ja aikataulu. Jokaisesta teemakohtaisesta työkokouksesta kootaan infopaketti/muistio, joka lähetetään sähköpostitse kaikille hankkeeseen kuuluvien kuntien aikuissosiaalityön työntekijöille. Kuntakohtaiset työyhteisöt ovat päävastuussa kunkin kehittämishankkeen sisältöjen konkretisoimisesta paikallisesti, kuitenkin tarvittaessa hanketyöntekijän tai -työntekijöiden tukemana.

5.4 Tutkimustoiminta

Aikuissosiaalityön hanke Keski-Suomessa on ensisijaisesti kehittämishanke. Toisaalta aikuissosiaalityön kehittäminen ja tieto kehittämisprosesseista eivät kumuloidu eteenpäin mikäli kehittämisprosessia ei dokumentoida, kuvata ja analysoida. Tästä syystä hankkeen tarkoituksena on kehittämistyön ohella kerätä, dokumentoida ja analysoida kehittämisprosessin aikana muodostuvaa erilaista aineistomateriaalia systemaattisesti. Tätä kutsumme hankkeessa tutkimustoiminnaksi. Tutkimustoiminnan tavoitteena on luoda jäsentyneempi ymmärrys aikuissosiaalityön käsitteestä ja käytännöstä erilaisten aineistojen pohjalta.

Hankkeen kehittämis- ja tutkimustehtävänä ovat hankkeen peruslähtökohtakysymykset: Mitä aikuissosiaalityö on Keski-Suomessa ja mitä se voisi olla tulevaisuudessa? Millainen aikuissosiaalityö tukee kuntalaisten/asiakkaan hyvää elämänlaatua ja osallisuutta?

Hankkeen tutkimus- ja kehittämistyön peruslähtökohtana on toimintatutkimuksellinen orientaatio. Perinteiseen akateemiseen tutkimukseen verrattuna toimintatutkimus on hyvin käytännönläheistä ja käytännön tarpeista nousevaa (mm. Heikkinen & Jyrkämä 1999; Eskola & Suoranta 1996, 96-97). Toimintatutkimuksessa tutkija osallistuu prosessiin, seuraa ja havainnoi toiminnassa tapahtuvia tilanteita sekä pyrkii analysoimaan niitä. Ominaista toimintatutkimuksessa on sen orientoituminen käytäntöön ja tutkijan aktiivinen osallistuminen prosessiin, jossa tutkija on osa omaa tutkimuskohdettaan. Toiminta jäsentyy 'tutkijan' ja 'tutkittavien' yhteistyön tuloksena. (Heikkinen & Jyrkämä 1999.)

Tutkimustehtävään vastaamiseksi hankkeessa käytetään sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä ja kerätään seuraavanlaisia tutkimusaineistoja.

Hankkeen aikana kerättävät aineistot:

- Alku- ja loppukartoitukset (syksy 2007 ja kevät 2009)
 - Aikuissosiaalityön resurssi/rakennekartoitus (lomakekysely esimiehelle: kuka, kuinka moni ja millä koulutuksella tekee aikuissosiaalityötä Keski-Suomessa?)
 - Aikuissosiaalityön ammattikohtainen tehtävärakennekartoitus (yksilöllinen lomakekysely kaikille työntekijöille: ajankäyttö, menetelmät, jne.)
 - Miten aikuissosiaalityö makaa Keski-Suomessa nyt ja hankkeen loputtua?
- Työprosessimallinnuksen dokumentit
 - 17 kunnan työyhteisön aikuissosiaalityön työprosessimallien (toimeentulotukityön -, yksilökohtaisen palvelu/sosiaalihjauksen ja sosiaalityön prosessit) dokumentit
 - aikuissosiaalityön ammatti- ja tehtävärakenteiden ja niiden muutosprosessien kuvaukset
- Kehittämishankeprosessien dokumentit
 - Kehittämishankkeiden kautta esiin keskeiset aikuissosiaalityön problematiikat ja kysymykset, joita lähestytään 'tapauksina', kertomuksina aikuissosiaalityön ytimestä; mitä tapaukset/kertomukset kertovat aikuissosiaalityöstä, mistä aikuissosiaalityö koostuu?
- Keskustelufoorumi -aineisto
 - Ryhmähaastatteluaineisto (6 foorumia * 1,5 tuntia) yhteisestä aikuissosiaalityön tiedonmuodostuksesta
- Hanketyöntekijöiden kenttäpäiväkirjat
 - Hanketyöntekijät pitävät kenttäpäiväkirjoja (kirjalliset dokumentit), joihin pyritään jäsentämään hankkeessa tapahtunutta sekä kirjataan havaintoja aikuissosiaalityön muutosprosesseista hankkeen aikana
- Muut dokumentit esim. kuntakierrosten muistiot jne.

6 Hankkeen arviointi

Arvioinnin taustalla tulisi aina olla tietoinen taustaolettamus siitä, miten tietty arvioitava toiminta esimerkiksi kehittämishankkeen tavoitteellinen toiminta saa aikaan tietynlaisia vaikutuksia arvioitavassa kohteessa (esim. Vataja 2006). Aikuissosiaalityön hankkeen sisälle kirjoitettu toimintalogiikka ja taustaolettamus liittyvät hankkeen tavoiteasetteluun. Hankkeen toimintalogiikkana ja taustaolettamuksena on, että aikuissosiaalityön osaamisen ja

asiantuntijuuden vahvistaminen sekä ammatti- ja tehtävärakenteen kehittäminen saavat aikaan/tuottavat toisaalta asiakkaille parempia palveluja sekä toisaalta aikuissosiaalityön yhteiskunnallisen roolin jäsenetymppää ymmärrystä niin työntekijöille itselleen kuin muille toimijoille (mm. yhteistyökumppanit ja päättäjät). On myös todettu, että arkityön jäsentymisen ja oikein kohdentuvuus parantaa työn hallinnan tunnetta ja siten lisää työntekijöiden työhyvinvointia ja jaksamista (esim. Vataja & Julkunen 2004).

Hankkeen arvioinnin tarkoituksena on selvittää miten hankkeen toimintalogiikka tai olettamus toimii. Siis miten mm. toimintalogiikkaan liitetyt keinot (täydennyskoulutus, keskustelufoorumi, kehittämishankkeet, tutkimustoiminta) toimivat suhteessa hankkeen tavoitteisiin. Tässä mielessä kyse on tavoiteperustaisesta arvioinnista (vrt. Karjalainen 2006). Valitsemalla arviointimenetelmäksi prosessiarvioinnin, voidaan samanaikaisesti ja prosessin edetessä pohtia, onko hankkeen toteutus onnistunut ja miten kehittämistoimintaa pitäisi suunnata eri tavalla jo hankkeen aikana (Vataja & Seppänen-Järvelä 2007).

Aikuissosiaalityön hankkeen arvioinnin tilaajan eli Länsi-Suomen lääninhallituksen mukaan hankkeen arvioinnin olisi vastattava seuraaviin kysymyksiin (Hurskainen & Kuusisto 2007):

1. Millaisia konkreettisia muutoksia toimintatavoissa ja -käytännöissä sekä palvelun järjestämistavoissa hankkeella on tavoiteltu/saavutettu? (uudet työ/toimintamallit, mitä tehdään toisin kuin ennen, millaiset hyödyt asiakkaan palvelujen saatavuuden kannalta)

2. Jääkö tavoiteltu muutos pysyväksi toimintaan hankkeen päätyttyä? (miten pysyvyys varmistetaan, millaisia päätöksiä tehty/tarpeen tehdä)

3. Voivatko muut kunnat/kuntayhtymät hyödyntää hankkeessa syntyneitä tuloksia? (miten tuloksia levitetään, dokumentaatio, kuvaukset, mallinnukset, saatavuus)

4. Hankkeiden merkitys kunta- ja palvelurakennemuutosten kannalta? (toiminnalliset edellytykset muutoksiin valmistautumiselle, rakenteellisille ratkaisuille, palvelujen kokoamiselle ja organisoimiseksi sekä yhteistoiminta-alueiden muodostamiselle)

Aikuissosiaalityön kehittämishankkeen tutkimustoiminnan tarkoituksena on kuvata ja analysoida hankkeen aikana sosiaalitoimiston aikuissosiaalityössä tapahtuvia muutoksia. Arvioinnin pyrkimyksenä on puolestaan arvioida hankkeen vaikutuksia ja kysyä mikä merkitys (vaikuttavuus) hankkeella on ollut tietynä ajanjaksona aikuissosiaalityössä havaituissa muutoksissa suhteessa tavoiteltuun tilaan (vrt. tavoitetila, s.13). Arvioidaan siis hankkeen keinojen (täydennyskoulutus, keskustelufoorumi, kehittämishankkeet, tutkimustoiminta) vaikuttavuutta havaittuihin muutoksiin aikuissosiaalityössä suhteessa asetettuun tavoitetilaan.

Tässä mielessä kyse on jossain määrin ns. pragmaattisesta arvioinnista, joka perustuu toiminnan vaikutusten aiheuttamien muutosten selvittämiseen ja toiminnan tuloksia tarkastellaan suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Pragmaattinen arviointiote on käytännöllinen jossa kuitenkin systemaattisesti pyritään selvittämään mitä tutkittavassa toiminnassa tehdään ja mikä on toiminnan suhde asetettuihin tavoitteisiin. (ks. Peitola 2005; Rostila 2000.) Hankkeen arvioinnin lähtökohtana on systemaattinen ja kokonaisvaltainen arviointitutkimus, mutta olemassa olevat resurssit huomioon ottaen hankkeen arviointi voi käytännössä jäädä enemmän ja vähemmän hankkeen oman seuranta-aineiston tuottamiseksi.

Hankkeen tarkoituksena on kehittää sosiaalitoimistojen aikuissosiaalityötä. Tällöin myös arviointi perustuu pääasiallisesti ns. palvelulähtöiseen arviointiin (service based evaluation), jolloin arvioinnin kohteena ovat aikuissosiaalityön työtavat, -mallit ja käytännöt. Mahdollinen asiakaslähtöinen arviointi (client based evaluation), jossa arvioidaan asiakkaiden kanssa saavutettuja tuloksia, toteutuu, jos työntekijät hankkeen aikana motivoituvat työstämään sitä., Myös mahdollisuudet esim. BIKVA-mallin (Krogstrup 2004; Hänninen ym. 2007) toteuttamiseen on jos sitä saadaan toteuttamaan joku ulkopuolinen taho (esim. opiskelijaresurssit).

Hankkeen arviointi toteutetaan monessa vaiheessa. Tarkoituksena on toteuttaa sekä alkuvaiheen arviointi, hankkeen aikana jatkuva prosessiarviointi että loppuarviointi. Prosessiarvioinnin tarkoituksena on kerätä tietoa kehittämisprosessista jo hankkeen aikana ja hyödyntää sitä hankkeen suuntaamiseen ja parempaan toteuttamiseen (mm. Vataja & Seppänen-Järvelä 2007). Näin saadaan tietoa myös siitä miten aikuissosiaalityössä tapahtuvat muutokset vaikuttavat hankkeen kulkuun ja suuntaamiseen hankkeen aikana. Aikuissosiaalityön hankkeen hankesuunnitelmaan (2006) sisään kirjoitettu tavoite osallistavasta ja valtaistavasta arvioinnista pyritään toteuttamaan osana prosessiarviointia nimenomaan aikuissosiaalityöntekijöitä osallistavassa ja valtaistavassa merkityksessä.

Hankkeen arviointikriteereinä käytetään hankesuunnitelmassa esitettyä tavoitetilan mukaista jäsenystä. Tarkoituksena on siis pyrkiä 'operationalisoimaan' hankkeen tavoitetilan tavoitteiden mukaan jäsennettynä.

Hankkeen tavoitetila tavoitteiden mukaan jäsennettynä:

1. Aikuissosiaalityön osaamisen ja asiantuntijuuden vahvistaminen

- Aikuissosiaalityötä tehdään kokonaisvaltaisesti (suunnitelmallisuus ja dokumentointi) ja asiakkaan osallisuus huomioiden
- Aikuissosiaalityön menetelmällinen osaaminen on lisääntynyt/syventynyt
- Aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöiden, palvelu/sosiaalihojajien sekä etuuskäsittelijöiden ammattitaitoa ja osaamista on vahvistettu

2. Aikuissosiaalityön ammatti- ja tehtävärakenteiden kehittäminen

- Aikuissosiaalityön käsitettä ja ymmärrystä ammatti- ja tehtävärakenteista on selkeytetty Keski-Suomessa
- Kuntien aikuissosiaalityön vastuualue on selkeytynyt. Työnjako palveluohjauksen, toimistotyön ja sosiaalityön välillä on toimiva ja perustuu koulutukseen ja osaamiseen
- Aikuissosiaalityön roolia yhteistyöverkostoissa on selkeytetty

3. Aikuissosiaalityön yhteiskunnallisen roolin kirkastaminen

- Sosiaalityöntekijät tiedostavat ja hahmottavat työnsä yhteiskunnallisen roolin ja vaikutukset
- Aikuissosiaalityön vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden arvioinnin prosessi on käynnistynyt

Näiden tavoitetilakriteereiden avulla pyritään arvioimaan miten aikuissosiaalityön hanke vaikutti tapahtuneeseen muutokseen. Arviointikriteerit täsmenivät prosessin aikana.

Hankkeen arvioinnissa toteutetaan sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä (vrt. aineistotriangulaatio).

Aineistot ja arvioinnin vaiheet jäsenyivät taulukossa 1.

Taulukko 1. Arvioinnin vaiheet ja aineistot

Arviointi	Alkuvaiheen kartoitus syksy 2007 Mitä aikuissosiaalityö on nyt? Alkulähtötilanne	Jatkuva prosessi- arviointi 2008 Mitä aikuissosiaali- työssä tapahtuu? Muutoksen kuvausta	Loppuarviointi kevät 2009 - syksy 2009 Mikä aikuissosiaali- työssä on muuttunut? Lopputilannekartoitus
Aineistot	- aikuissosiaalityön resurssi/rakenne kartoitus (kysely) - aikuissosiaalityön ammattikohtaiset tehtävärakenne analyysit (kysely) - kuntakierrosten dokumentaatio (mm. muistiot) - hanketyöntekijöiden kenttäpäiväkirjat	- keskustelufoorumi aineisto - kuntakierrosten dokumentaatio (mm. muistiot) - hanketyöntekijöiden kenttäpäiväkirjat -työprosessidokumentit -kehittämishanke- dokumentit - työntekijöiden palaute/itsearviointi - asiakaspalaute?	- aikuissosiaalityön resurssi/rakenne kartoitus (kysely) - aikuissosiaalityön ammattikohtaiset tehtävärakenne analyysit (kysely) - kuntakierrosten dokumentaatio (mm. muistiot) - hanketyöntekijöiden kenttäpäiväkirjat

Arvioinnin tuloksia hyödyntävät hankkeen aikana ja sen loputtua hankkeen ja sosiaalitoimistojen työntekijät sekä jatkossa kuntien sosiaalitoimen johtajat ja päättäjät.

7 Tutkimustoiminnan jäsenyys (tutkimustehtävä ja arviointi)

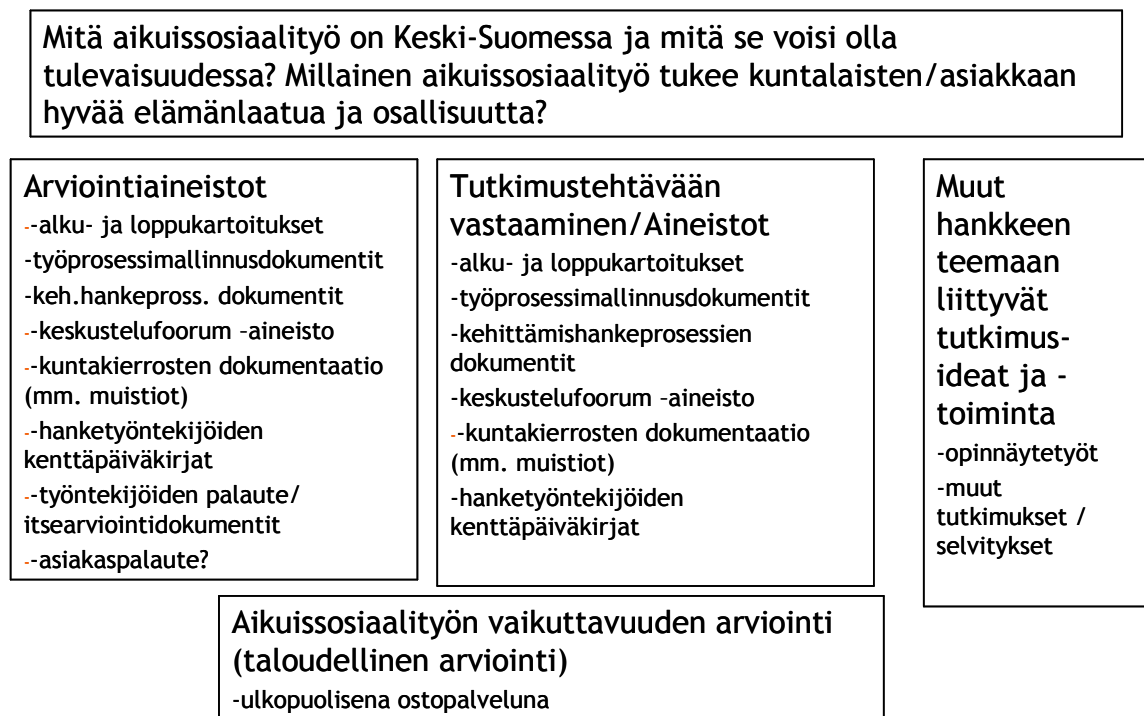
Hankkeen tutkimustoiminta yrittää palvella hankkeen kehittämistoimintaa, jolla on tiettyjä asetettuja tavoitteita (katso tavoitetilä edellä). Kuvio 3 pyrkii jäsentämään kehittämis- ja tutkimustehtävään sekä arviointitoimintaan liittyviä aineistoja ja niiden yhteyksiä. Molempiin tehtäviin liittyy pitkälti samoja aineistoja. Tutkimusaineistojen ero onkin siinä, että niitä käytetään hieman eri tarkoituksiin. Hankkeen tärkeimpänä tehtävänä on pyrkiä vastaamaan tutkimustehtävään ja -kysymyksiin, jotka näkyvät kuvion 3 yläosassa. Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä mitä aikuissosiaalityö on Keski-Suomessa ja mitä se voisi olla tulevaisuudessa, on selkeästi arvioiva luonne, mutta tutkimustehtävään vastaaminen tapahtuu kuvailevalla otteella. Toinen kysymys millainen aikuissosiaalityö edistää asiakkaan hyvää elämänlaatua ja osallisuutta, ei ole arvioiva kysymys, ja siihen vastaamisessa pyritään hyödyntämään laajaa ja moninaista aineistoa. Kysymyksen sisään on kirjoitettu hankkeen lähtökohtalettamus siitä, että kun asiantuntijuutta ja ammatti- ja tehtävärakenteita kehitetään se tuottaa parempia palveluja asiakkaille sekä jäsenyempää ymmärrystä aikuissosiaalityöstä. Tällöin kysymykseen vastaamiseksi tarvitaan erilaisiin aineistoihin perustuvaa informaatiota.

Moninaisen aineiston käyttäminen arviointiaineistona perustuu taas siihen, että jotta hankkeen vaikutuksia voitaisiin arvioida, niitä on ensin kuvattava. Arvioinnin osalta aineistoja hyödynnetään siis muutoksen kuvaamisessa.

Hankkeen tutkimustoiminnan tarkoituksena on tuottaa tietoa hankkeen aikaisista aikuissosiaalityön muutosprosesseista, jota kunnat voivat hyödyntää omassa aikuissosiaalityön kehittämistyössään. Tutkimustoiminnan tuottamia aineistoja voivat hyödyntää alan oppilaitosten opiskelijat yhteistyössä hankkeen työntekijöiden kanssa.

Hankkeen aikana on mahdollista tehdä myös muuta hankkeen teemaan liittyvää tutkimusta esimerkiksi opinnäytetöitä, joiden ei tarvitse kiinnittyä tiukasti varsinaiseen hankkeeseen. Aikuissosiaalityön kehittämishankkeen hankesuunnitelmaan (2006) sisään kirjoitettu aikuissosiaalityön vaikuttavuuden (taloudellinen) arviointi tullaan resurssien puutteen vuoksi todennäköisesti ostamaan ulkopuolisena arviointina.

Kuvio 3. Tutkimustoiminnan jäsenitys

8 Hankkeen haastavat kysymykset

Aikuissosiaalityön kehittämishanke on hyvin moniulotteinen ja haastava hankekokonaisuus. Hankkeen toimijoina ovat 17 kunnan aikuissosiaalityön kaikki ammattiryhmät sosiaalityöntekijöistä palveluohjaajiin ja etuuskäsittelijöihin. Hankkeen tavoitteet ovat moninaisia, eritasoisia ja laajoja. Samoin hankkeen sisällölliset painopistealueet voisivat kukin edustaa omaa kehittämishankeproblematiikkaansa.

Kysymykseksi nouseekin, miten fokusoida hanketta siten, että siinä pystytään tarttumaan työntekijöiden ja asiakkaiden kannalta olennaisimpiin aikuissosiaalityön kysymyksiin ja kehittämishaasteisiin ottaen huomioon hankkeeseen annetut kehittämisresurssit. 'Kaikkea kaikille' -strategia ei välttämättä ole paras mahdollinen aikuissosiaalityön kehittämisen ja kehittämisen kannalta. Tästä syystä mielestämme onkin fokusoiduttava aikuissosiaalityön työntekijöiden näkökulmasta tärkeimpiin kysymyksiin ja teemoihin, jotka hankkeessa paikantuvat konkreettisesti kehittämishankkeissa. Kuitenkaan pureutuminen kaikkien 17 kunnan kuntakohtaisiin problematiikkoihin ja toisaalta kehittämisideoihin ei ole mahdollista. Kehittämishankkeissa kyse tulee olemaan kuntarajoja ylittävien teemallisten hankeideoiden eteenpäin kehittelystä, jossa kunkin kunnan aikuissosiaalityön 'tiimin' tai työyhteisön harteille jää kehittämisteemojen syvempi konkretisoiminen omiin tarpeisiin omassa paikallisessa ympäristössä. Täydennyskoulutus välitehtävineen ja koulutukseen yhdistetty keskustelufoorumi tukevat osaltaan aikuissosiaalityön kehittämistoiminnan nivomista ja juurruttamista työyhteisöissä paikallisella tasolla. Tähän tarvitaan kuitenkin myös johdon sitoutumista ja paneutumista.

Aikuissosiaalityön kehittämiseen liittyvä erityinen haaste liittyy työn tekemisen reunaehtoihin. Elo - lokakuussa 2007 tehtyjen kuntakierrosten aikana piirtyi selkeästi eräitä sekä työn tekemiseen että sen kehittämiseen liittyviä reunaehtoja, jotka näyttävät perustavanlaatuisesti määrittävän aikuissosiaalityön tekemistä sosiaalitoimistoissa. Kuntatapaamisissa käytyjen keskustelujen ja sen aikana tehdyn pienimuotoisen työntekijäkyselyn perusteella voikin esittää, että sosiaalitoimiston sosiaalityötä määritellään jatkuvan kiireen läsnäolona, liian suurina asiakasmäärinä, epäselvinä työnkuvina sekä ammatti- ja tehtävärakenteen mukaisesti liian pienenä resursointina että epäselvyytenä erityisesti toimeentulotukityön osalta. Yksilökohtaisen asiakastyön kovan paineen ja epäselvän työnjaon nähdään imevän energiaa ja mahdollisuuksia aikuissosiaalityön suunnitelmalliselta tekemiseltä sekä työn kehittämiseltä (vrt. myös esim. Raunio 2000; Kemppainen ym. 1998). Aikuissosiaalityön hankkeen näkökulmasta kysymys kuuluukin tällöin: missä määrin aikuissosiaalityötä voidaan kehittää olemassa olevien henkilöstö- ja aikaresurssien puitteissa? Kuinka hankkeen kautta esiin nostetut tarpeet ja tavoitteet ovat suhteessa muuhun kunnissa tehtävään toimintapolitiikkaan, esimerkiksi kuntien ja/tai sosiaali- ja terveystoimien strategisiin suunnitelmiin? Jos esimerkiksi ko. strategiset suunnitelmat ja toimeenpano vievät (aikuis)sosiaalityön rakenteellisia reunaehtoja päinvastaiseen suuntaan hankkeen tavoitteiden kanssa voikin kysyä mitä todellista aikuissosiaalityön kehittämistä hankkeelta voidaan tällöin odottaa.

Olemassa oleviin reunaehtoihin liittyvä haastava ulottuvuus kehittämishankkeessa on näin ollen myös työntekijöiden ja johdon mahdollisuus sitoutua hankkeeseen eli kehittämistyöhön paneutuminen ja sitoutuminen aikuissosiaalityön työyhteisöissä. Kehittämisen ydinideanahan on, että työyhteisössä tehtävät ratkaisut pohjautuvat siihen tietämykseen, kokemukseen ja asiantuntemukseen, joka on syntynyt käytännön työssä. Työyhteisön arkitoiminnan säännöllinen ja yhteistyössä tapahtuva tutkiminen takaa tällöin parhaat edellytykset työyhteisön oppimiselle ja kehittymiselle. Tähän tarvitaan kuitenkin pysähtymistä sekä ajan ja paikan varaamista oman työn tutkimiselle sekä yhteisöllisiä foorumeja, joissa yksilöllinen asiakastyö nostetaan yhteisölliselle tasolle työyhteisön keskusteltavaksi. Tutkimuksissa tärkeiksi elementeiksi sosiaalitoimistojen kehittämistyössä ovat paikantuneet pitkä kehittämisen kaari, verkostot ja foorumit, arviointi ja palaute sekä toimijalähtöisyys. Tällöin myös asiakkaalla on usein keskeinen rooli työssä ja sen kehittämisessä. (Vataja & Julkunen 2004, 3.)

Kunta- ja palvelurakenneuudistus tulee todennäköisesti vaikuttamaan aikuissosiaalityöhön ja sen kehittämiseen. Hankkeen tässä vaiheessa kun ensimmäiset kuntakerrokset on tehty, näyttää siltä, että uudistus ei ole vielä suuressa määrin konkretisoitunut kuntien sosiaalitoimistojen aikuissosiaalityön tekemiseen. Kuntakerroksen aikana käytiin keskusteluja muutamissa kunnissa kuntien yhdistymisen tai kuntayhtymien vaikutuksista aikuissosiaalityön palvelujen tuottamiseen ja organisointiin. Kunta- ja palvelurakenteeseen liittyvien muutosten jäsentäminen tuleekin olla hankkeen tärkeänä kysymyksenasetteluna. Hanke voisikin olla mukana jäsentämässä ja analysoimassa aikuissosiaalityön erilaisia organisoitumismalleja kuntia hyödyntävällä tavalla uudistuksen ja muutosten konkretisoituessa. Tarkastelussa tulisi ottaa huomioon Keski-Suomen maakunnan erityispiirteet. Tältä pohjalta hankkeessa olisi tärkeää hahmottaa aikuissosiaalityön palvelujen 'toimivia malleja' sekä harvaanasutun maaseudun että kaupunkimaisen rakenteen näkökulmista.

Aikuissosiaalityön kehittämishanke on yksi lukuisista sosiaalialan kehittämissohjelman hankkeista sekä yksi Keski-Suomen osaamiskeskuksen hanke. Sosiaalialan kehittäminen on viime aikoina ollut pitkälti hankeperustaista samalla kun kuntien sosiaalitoimien määrärahat erityisesti kehittämisen osalta ovat vain supistuneet. Herääkin kysymys mikä olisi järkevintä sosiaalialan kehittämisen kannalta se, että kehittämisrahat menevät kuntiin vai kehittämishankkeisiin kehittäjille (vrt. esim. Virkkunen ym. 2007). Hankkeen työntekijät ovat hyvin tietoisia tästä problematiikasta ja omasta roolistaan siinä. Hankkeen aikana tarvitaan pohdintaa kehittämistyön rahoituksesta ja resursseista laajemminkin.

9 Hankkeen aikataulu ja painopisteet vuosittain

- 2007: Sisällöllisten kehityshankkeiden ja täydennyskoulutuksen suunnittelun ja toteutuksen käynnistys
- 2008: Sisällölliset kehittämishankkeet, toimivien käytäntöjen esiin nostaminen, täydennyskoulutus ja keskustelufoorumi
- 2009: Hankkeessa kerätyn tiedon ja kokemuksen avulla aikuissosiaalityön profiilin sekä ammatti- ja tehtävärakenteiden arviointi ja kirkastaminen

Kuvio 4 esittää hankkeen tämän hetkisen aikataulusuunnitelman.

Kuvio 4. Aikuissosiaalityön hankkeen aikataulusuunnitelma

Tehtävä	kk/vuosi 2007												vuosi 2008												vuosi 2009									
	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10					
Hanke alkaa/päättyy	■																																	
Ohjausryhmän kokous	■				■				■												■						■							
Alustava toimintasuunnitelma	■																																	
Kuntakohtaiset alkukeskustelut			■	■	■																													
Täydennetty toimintasuun. ja aikataulu					■																													
Alku- ja loppukartoituskyselyt					■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■					
Sisällölliset kehittämishankkeet					■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■					
Täydennyskoulutus						■		■		■		■		■		■		■		■		■		■		■		■						
Maakunnallinen keskustelufoorumi						■		■		■		■		■		■		■		■		■		■		■		■						
Työprosessimallinnukset						■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■					
Arviointi						■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■					
Tutkimustoiminta/dokumentointi						■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■					

Sekä aikataulua että toimintasuunnitelmaa tullaan tarvittaessa tarkentamaan hankkeen kuluessa.

Lähteet:

Aikuisosiaalityön kehittämishankkeen bankesuunnitelma (2006) Koske, julkaisematon.

Ala-Kauhaluoma, Mika, Keskitalo, Elsa, Lindqvist, Tuija & Parpo, Antti (2004) Työttömien aktivointi. *Kuntouttavan työtoiminta -lain sisältö ja vaikuttavuus*, tutkimuksia 141, Stakes, Helsinki.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1996) *Jobdatus laadulliseen tutkimukseen*, Vastapaino, Tampere.

Heikkinen, Hannu & Jyrkämä, Jyrki (1999) Mitä on toimintatutkimus?, in Heikkinen, Hannu, Huttunen, Rauno & Moilanen, Pentti (toim.) *Sinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja*, Atena, Juva, 26-62.

Hurskainen, Raija & Kuusisto, M-L (2007) *Kehittämishankkeiden toteutumisen arviointi ja raportointi*, luento 20.8.2007, Länsi-Suomen lääninhallitus.

Hänninen, Kaija, Julkunen, Ilse, Hirsikoski, Riitta, Högnabba, Stina, Paananen, Ilkka, Romo, Henna, Thomasén, Tarya (2007) *Asiakkaat oppimisen käynnistäjinä, Raportti BIKVA-mallin arviointimenetelmän oppimisen kehitä*, verkkojulkaisu, raportteja 6/2007, Stakes, Helsinki.

Kananoja, Aulikki ym. (2007) *Sosiaalityön käsikirja*, Gummerus kirjapaino oy, Jyväskylä.

Karjalainen, Pekka (2006) *Työkaluja bankkeiden arviointiin*, luento 21.9.2006, Stakes.

Karjalainen, Pekka & Sarvimäki, Pirjo (2005) (toim.) *Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015-toimenpideohjelma*, sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2005: 13, Helsinki.

Kempainen, Tarja, Koskinen, Simo, Pohjola, Anneli & Urponen, Kyösti (1998) *Sosiaalityö epävarmuuden oloissa*. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä 28, Lapin yliopisto, Rovaniemi.

Krogstrup, Hanne Kathrine (2004) *Asiakaslähtöinen arviointi, BIKVA -malli*. FinSoc arviointiraportteja 1/2004, Stakes, Helsinki.

Liukko, Eeva (2006) *Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa*, SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 9/2006, yliopistopaino, Helsinki.

Närhi, Kati (2002) Transferable and Negotiated Knowledge. Constructing Social Work Expertise for the Future. *Journal of Social Work* 2(3), 317-336.

Peitola, Petri (2005) *Arvioinnin soveltuvuus sosiaalityössä*, Tapauksena realistinen arviointi huumeongelmaisen yksilökohtaisessa palveluohjauksessa, FinSoc työpapereita 4/2005, STAKES, Helsinki

Raunio, Kyösti (2000) *Sosiaalityö murroksessa*. Helsinki, Gaudeamus.

Rostila, Ilmari (2000) Realistinen arviointitutkimus ja onnistumisen pakot, Teoksessa Laitinen, Raimo (toim.) *Arvioinnin arkea ja peruskysymyksiä*, Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki, 9-21.

Seppänen, Marjaana, Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.) (2007) *Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*, PS-kustannus, Jyväskylä.

Sosnet (2005) *Valtakunnallisen sosiaalityön yliopistoverkon kuntouttavan sosiaalityön erikoisalan opetussuunnitelma* (2005 - 2008). <http://www.sosnet.fi/?deptid=20011> Viitattu 14.10.2007.

Uuttu, Pirkko, Vallius, Timo, Hakola, Ulla & Jakonen, Hanna (2007) *Soskes-hanke – kunnallisten sosiaalipalvelujen tietoballinnon kehittäminen Keski-Suomessa*, loppuraportti, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen raportteja 8, Tekevä, Jyväskylä.

Vataja, Katri (2006) *Arvioinnin askeleet: suunnitelmasta toteutukseen*, luento Vaasassa 21.9.2006, Stakes.

Vataja, Katri & Seppänen-Järvelä, Riitta (2007) *Prosessiarviointi – mahdollisuus lujittaa kehittämissuunnitelmaa*, teoksessa Seppänen-Järvelä, Riitta & Karjalainen, Vappu (2006) *Kehittämistyön ristejä*, Stakes, Gummerus kirjapaino oy. Vaajakoski, 217-232.

Vataja, Katri & Julkunen, Ilse (2004) *Sosiaalitoimistojen työn organisointi ja työhyvinvointi*, tutkimuskatsaus, hyvät käytännöt, tutkimuskatsaus, Stakes, Helsinki.

Virkkunen, Jaakko, Engeström, Yrjö & Miettinen, Reijo (2007) *Sosiaalibuollon kehittämistoiminnan tulevaisuus. Projekteista konseptikehittämiseen*, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 49/2007, Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Aikuissosiaalityön hankkeen työnjaolliset kysymykset:

Hanketyöntekijöiden yhteinen vastuu:

- hankkeen eri osa-alueiden (täydennyskoulutus, keskustelufoorumi, kehittämishankkeet ja tutkimustoiminta) suunnittelu, toteutus ja arviointi yhdessä
- hankkeen dokumentointi
- tarvittavan tiedon kerääminen, koonti ja analysointi
- kunnissa tarvittavan kehittämistyön tukeminen

Suunnittelija Anne Valppu-Vanhaisen vastuut:

- työllistymisen ja aktivoinnin kysymykset, myös kehittämishankkeissa
- palveluohjaus, myös kehittämishankkeissa
- sosiaaliohjaus
- sosionomit keskustelufoorumissa
- JAMK yhteyshenkilö
- työvoimahallinnon yhteyshenkilö
- TYPin yhteyshenkilö

Suunnittelija Juhani Karjalaisen vastuut:

- ammatti- ja tehtävärakennekysymykset, myös kehittämishankkeissa
- työprosessimallinnukset
- toimeentulotukityön kysymykset
- etuuskäsittelijät keskustelufoorumissa
- SOSKES yhteyshenkilö

Projektipäällikkö Kati Närhin vastuut:

- päihde- ja mielenterveystematikka, myös kehittämishankkeissa
- sosiaalityöntekijät keskustelufoorumissa
- täydennyskoulutuksen päävastuu
- kokonaisvastuu tutkimustoiminnasta
- budjetti- ja talousvastuu
- raportointivastuu
- koko hankkeen yleisvastuu
- JY yhteyshenkilö

Aikuissosiaalityön hankkeen täydennyskoulutuskokonaisuus (11/2007 - 9/2009)

Muutokset mahdollisia!

1. Keski-Suomen maakunnan aikuissosiaalityön toimivat käytännöt (23.11.2007)

- Aloitusseminaari - kuntien puheenvuorot toimivista aikuissosiaalityön käytännöistä
- Aikuissosiaalityön haasteet ja mahdollisuudet - aikuissosiaalityö toimeentuloturvasta kuntouttavaan muutostyöhön
- Aikuissosiaalityön tilanne ja kehittämisen suunnat Keski-Suomessa

2. Arvoristiriidat aikuissosiaalityössä (17.1.2008)

- Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön jännitteiset yhteiskunnalliset paikat
- Tiukentuneet tulkinnat aikuissosiaalityön kentällä
- Säästäminen vai asiakas?

3. Aikuissosiaalityön kehittämisen mahdollisuudet ja haasteet (7.3.2008)

- Aikuissosiaalityön ammatti- ja tehtävä rakenne työn kehittämisen taustalla
- Työn kehittäminen kiireisessä työyhteisössä
- Menetelmiä oman ja työyhteisön työn kehittämiseen

4. Aikuissosiaalityön peruslähtökohdat (04/2008)

- Asiakaslähtöisyys, osallisuus, kokonaisvaltaisuus aikuissosiaalityössä
- Rakenteellinen ja yhteisöllinen sosiaalityö
- Suunnitelmallinen sosiaalityö ja dokumentointi aikuissosiaalityössä

5. Aikuissosiaalityön työorientaatiot (06/2008)

- Kuntouttava sosiaalityö aikuissosiaalityössä
- Palveluohjaus aikuissosiaalityössä

6. Aikuissosiaalityön sisältöjen ajankohtaiset haasteet I (08/2008)

- Aktiivinen sosiaalipolitiikka (normatiiviset ja eettiset perusteet)
- Aktivointi ja työllistämistyön ajankohtaiset näkymät ja käytännöt

7. Aikuissosiaalityön sisältöjen ajankohtaiset haasteet II (10/2008)

- Päihde- ja mielenterveyshäiriöiden ajankohtaiset näkymät ja käytännöt

8. Aikuissosiaalityön yhteiskunnallinen rooli ja vaikuttaminen (12/2008)

- Yhteiskunnallisen vaikuttamisen vahvistaminen ja yhteisen tiedon muodostus
- Aikuissosiaalityön vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden arviointi kuntarakenteessa

9. Aikuissosiaalityön menetelmät I (02/2009)

- Motivoiva haastattelu aikuissosiaalityössä
- Harjoitukset

10. Aikuissosiaalityön menetelmät II (04/2009)

- Dialoginen verkostotyö aikuissosiaalityössä
- Harjoitukset

11. Aikuissosiaalityön menetelmät III (06/2009)

- Tarinallisuus aikuissosiaalityössä
- Harjoitukset

12. Loppuseminaari (09/2009)

- Hankkeen tulosten esittely, eli miltä keskisuomalainen aikuissosiaalityö näyttää
- Tavoitetilan kirkastaminen ja jatkotyöskentely

Päiväohjelman perusrunko

klo 8.45 Ilmoittautuminen ja tulokahvit

klo 9.00 Virittäytyminen päivään, motivointi, päivän tavoitteet yms.

- hankkeen työntekijä/t motivoimassa ja hahmottamassa päivän teemaa hankkeen kokonaisuuden näkökulmasta (mikä merkitys yksittäisellä koulutuspäivällä on hankkeen ja työn kehittämisen kannalta)

klo 9.30 Asiantuntijaluento päivän teeman sisällöistä

- ei perinteinen luento vaan vuorovaikutteinen ja räätälöity juuri kohdeyleisön tarpeisiin
- vuorovaikutteinen keskustelu teemasta

klo 11.30 Lounas (omakustanteinen)

klo 12.30 Toinen asiantuntijaluento eri näkökulmasta, mutta päivän teeman sisällöistä

- ei perinteinen luento vaan vuorovaikutteinen ja räätälöity juuri kohdeyleisön tarpeisiin
- vuorovaikutteinen keskustelu teemasta

klo 14.00 Kahvi

klo 14.30 Keskustelufoorumi päivän teemalla

- jakaudutaan ammattiryhmittäin keskusteluryhmiin
- kokemusten vaihto ja yhteinen tiedonmuodostus

klo 16.00 Koulutuspäivä päättyy